

Author: PROBSTNER, Petra
Title: ARCHAEOLOGY OF THE FUTURE
Citation: Metszet, Vol 17, No 4 (2026), pp 28-31,
<http://doi.org/10.33268/Met.2026.4.3>

Received: 26 March 2026

Accepted: 26 August 2026

Published: 25 September 2026

CONVERSATION WITH LINA GHOTMEH ON THE ARCHITECTURE OF MEMORY AND ABSENCE ARTICLE: PETRA PROBSTNER

Lina Ghotmeh's "Archaeology of the Future" rejects tabula rasa redevelopment, treating materials and urban scars as carriers of memory. From the Estonian National Museum and Beirut's Stone Garden to Hermès' Normandy workshop and the 2023 Serpentine Pavilion, her work uses architecture to heal loss, reconnect communities, and turn absence into shared memory.

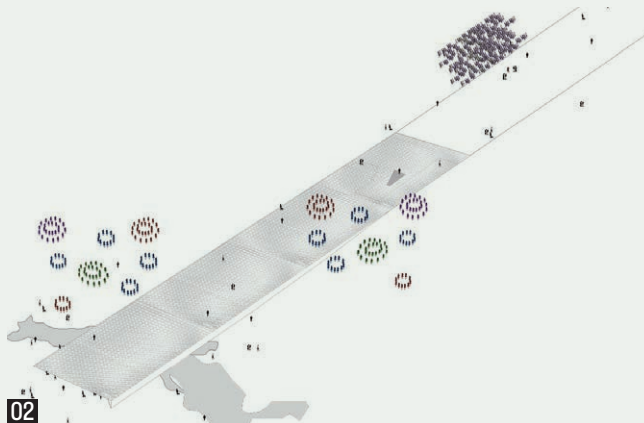
01

01-02 Észt Nemzeti Múzeum (Tartu, Észtország), 2016

A DGT Architects (Dorell.Ghotmeh.Tane) formációban tervezett gigantikus múzeumépület szándékosan egy elhagyatott szovjet katonai repülőtér kifutópályájának fizikai meghosszabbításaként épült meg. Ahelyett, hogy eltörölte volna a hely sötét történelmi emlékezetét, az épület magába olvasztotta a „sebet”, és a függetlenség, valamint a kulturális felemelkedés szimbólumává írta azt át

Fotó © Takuji Shimmura

Forrás © Lina Ghotmeh with Dorell.Ghotmeh.Tane

02

A JÖVŐ RÉGÉSZETE

SZERZŐ | AUTHOR
PROBSTNER Petra

BESZÉLGETÉS LINA GHOTMEH-VEL AZ EMLÉKEZET ÉS A HIÁNY ÉPÍTÉSZETÉRŐL

Mi történik egy várossal, ha erőszakosan eltörlik egy rétegét? Hogyan lehet építeni a veszteség, a trauma és a hiány körül anélkül, hogy a múltat hamis nosztalgiával próbálnánk elfedni? Lina Ghotmeh, a nemzetközileg elismert, bejrúti születésű, Párizsban alkotó építész ezekre a kérdésekre egészen különleges módszerrel válaszol: ő a „jövő régészeként” tekint magára és hivatására. Számára az építészet sosem a mindent eltörölő tabula rasa-ról (a tiszta lappal indulásról) szól, hanem az emlékezet fizikai megőrzéséről, a sebek láthatóvá tételéről és azok térbeli gyógyításáról. Épületei

úgy mesélnek a történelemről, hogy közben magukba olvasztják a helyszínek traumáit, az építőanyagokat afféle „anyagi tanúként”^{*} [1] használják, és teret biztosítanak az élet kibontakozásához.

Jó példa erre a Ghotmeh szülővárosában felépült, a polgárháborús múltat megidéző bejrúti Stone Garden. Az épület kézzel fésült, földszerű homlokzatán tátongó, növényekkel beültetett nyílások a város épületein esett golyónyomokat és a pusztulásból sarjadó új életet szimbolizálják. Hasonló történetmesélő logikát követ az Észt Nemzeti Múzeum épülete

04

03

04

03-04 Stone Garden (Bejrút, Libanon) 2010-20

Ghotmeh szülővárosában épült lakó- és galériaépület, amely a polgárháborús múltat idézi. A kézműves technikával, kézzel fésült, földszerű homlokzaton a szabálytalan, zöldre ábrázolt ablaknyílások a város épületein ejtett gölyönyomokat, a roncsolódást, és az abból sarjadó új életet szimbolizálják. Az építőanyag itt "anyagi tanúként" meséli el a város traumáját

Housing and Mina Art Foundation © Lina Ghotmeh
– Architecture | Fotó © Iwan Baan
Fotó © Takuji Shimmura

MEGJEGYZÉS

* Schuppli a *Material Witness: Media, Forensics, Evidence* címet viselő alapvetésében vezeti be az „anyagi tanú” fogalmát. Elmélete szerint a nem-emberi entitások és anyagok nem passzív szereplői az eseményeknek, hanem aktív rögzítőeszközök. Fizikai elváltozásaik, sérüléseik és kopásaik révén képesek „tanúskodni” olyan múltbeli eseményekről, téri traumákról vagy erőszakos beavatkozásokról, amelyeket a hivatalos (emberi) történetírás vagy a tabula rasa városfejlesztés sokszor elhallgatna, illetve nyomtalanul eltörölne. [1]

is, amely egy volt szovjet katonai légi támaszpont kifizetőpályáját nem eltüntette, hanem annak meghosszabbításaként jött létre, így formálva át a sötét múltat a függetlenség szimbólumává. Ghotmeh egyik legújabb munkájában, a franciaországi Hermès műhely fenntartható épületében pedig a normann régészeti ásatások rétegeiből merített ihletet.

Probstner Petra, aki doktori kutatásában a városi törlések utáni térbeli gyógyítás eszközeit vizsgálja, [2] egy olyan pillanatban beszélgetett Ghotmeh-vel, amely megrázó aktualitást adott a témának: az interjú a jelenlegi közel-keleti

02

regionális háború második hetében készült. Az építész számára, akinek családja a mai napig a veszélyeztetett övezetekben él, a túlélés, az eltörlés utáni újjáépítés és az építészet emberi életet jobbító ereje nem csupán hangzatos egyetemi elmélet, hanem a legmélyebb, húsbavágó személyes valóság.

A következő beszélgetésből kiderül, hogyan válik a hiány és a veszteség az építészeti tervezés izgalmas alapanyagává, és mit jelent a gyakorlatban az a radikális, empatikus építészet, amely képes gyógyítani egy város sebeit.

05

A kutatásom kiindulópontját a chicagói tapasztalataim adták. A város egyik ikonikus pontján ma egy hatalmas, üres parkoló éktelenkedik. Régen ez egy lüktető, európai bevándorlókkal – köztük magyarokkal – teli negyed volt, amelyet a modernista városmegújítás jegyében a földdel tettek egyenlővé, majd a helyére épült szociális lakótelep toronyházait később szintén elbontották. Totális hiány, a tabula rasa tankönyvi példája. Amikor az ember egy ilyen léptékű veszteséggel és eltöreléssel szembesül, felmerül a kérdés: mit kezdünk ezzel az „üres” térrel? A kortárs magyarországi gyakorlat sokszor az eredeti tervlapok szerinti történelmi(eskedő) homlokzatok visszaépítését választja, mintha a trauma meg sem történt volna. Te viszont egészen máshogy közelítesz a veszteséghez. Véleményed szerint hogyan lehet a hiányból építkezni anélkül, hogy el akarnánk takarni azt?

Nagyon provokatív és fontos kérdés, hogy miként építünk a veszteség és a hiány körül. De rögtön fel is tenném a kérdést: létezik-e egyáltalán olyan, hogy teljes hiány? A hiányban ugyanis mindig ott van annak a nagyon is súlyos jelenléte, ami már nincs ott. Az emlékezet. Néha elveszítjük valaminek a fizikai nyomát, de az emléke megmarad, még ha az idő múlásával halványul is. Az emlékezet kérdése tesz minket emberré: a narratívákon és az emlékeken keresztül építjük fel a kognitív megértésünket a világról, és ezen keresztül érzékeljük magát az időt is. Számomra szinte minden projekt egyfajta „emlékezet-munka” (memory work) is. Legyen szó olyan helyszínről, ahol a fizikai nyomok még erőteljesen hordozzák a súlyos emlékeket, vagy olyanról, ahol a fizikai emlékezet már lemállott, és nekem kell „leásnom” érte, hogy megértsem azt.

Ez a „leásás” hogyan jelenik meg a konkrét tervezési folyamatban?

Ha megnézzük az Észti Nemzeti Múzeum projektjét Tartuban, az épület egy volt szovjet katonai légibázis

06

05-06 Hermès Bőrdíszműves Műhely (Louviers, Franciaország), 2023

A luxusmárka számára tervezett fenntartható gyártócsarnok több mint félmillió, helyben bányászott téglából épült. Az épület ívei a normann régészeti ásatások rétegződését utánozzák; egy ipari létesítmény, amely az emberi léptéket, a kézműves munkát és a tájjal való szimbiózist helyezi a középpontba

„Precise Acts” Ateliers Hermès, Normandia, Franciaország © Lina Ghotmeh – Architecture | Fotó © Iwan Baan | © Hermès
Fotó © Lina Ghotmeh – Architecture, 2019-2023

területén fekszik. Amikor a pályázatot kiírták, a programban meg sem említették a meglévő kifutópályát, hiszen erős volt ekkoriban a vágy, hogy elfojtsák ezt a sötét emléket, eltöröljék a megszállás szimbólumát. Kettős memóriája volt ennek a helynek, mert ugyanakkor ez volt az a hely is, ahol az észtek függetlenségükért tüntettek. Csak az „ásás”, a rétegek és a meglévő nyomok és történetek megértése révén jöttünk rá, hogy ezt a történelmi réteget nem lehet figyelmen kívül hagyni, így úgy döntöttünk, hogy a múzeum az egykori kifutópálya fizikai folytatása lesz. Ezzel az építészeti beavatkozásunk társadalmi szereplővé, az emlékezet-munka aktív ágensévé válhatott ahelyett, hogy csak egy magányos, ikonikus szobor lett volna egy megtisztított területen, ami oly divatos volt a „Bilbao-effektus” korában. Az Észti Nemzeti Múzeum átalakította a területet. Ami egykor a háború és az elnyomás tere volt, az a szabadság, a kulturális identitás és az élet platformjává válhatott, ahol ma koncerteket és ünnepségeket rendeznek.

Másfelől, ha visszatérünk a hiány kérdéséhez: Bejrútban, a Stone Garden esetében olyan környezetben építkeztünk, ahol bár a háború közvetlen emléke nem volt jelen magán a telken, a kontextus mégis a háború sebeitől volt hangoz. A golyókkal átütött, roncsolt épületek a megtestesült hiányt, az élet hiányát jelentik. Itt az volt a célunk, hogy az új épület párbeszédet folytasson a város emlékezetével, és a trauma feloldásaként a hétköznapi lakhatást támogassa, így a nyüzsgő élet helyszínévé alakítsa át. Az építészeti beavatkozás itt tulajdonképpen annak a kifejeződése, hogy hogyan gyógyíthatjuk a városi traumákat.

Én is mélyen hiszek abban, hogy az építészet alkalmas erre a téri „gyógyításra” és emlékezet-munkára. Melyek az építész konkrét eszközei ehhez? Hogyan tudjuk ezt a fizikai térbe átültetni?

A mi diszciplínánk talán abban a legkülönlegesebb, hogy folyamatosan kérdéseket teszünk fel. A mi legfőbb eszközünk a világ megértésének vágya: a kíváncsiságunk és

01
02

03
04

07-08 Serpentine Pavilion: „À table” (London, Egyesült Királyság), 2023

A londoni Hyde Parkban évente felépülő ideiglenes pavilon tervezésére 2022-ben Ghotmeh kapott felkérést. A fából készült, redőzött tetőszerkezetű építmény egyetlen hatalmas asztal köré szerveződött. A közös étkezés legősibb rítusára építve a pavilon a határok feloldását és a közösségépítést ünnepelte

Serpentine Pavilion, London, Egyesült Királyság

© Lina Ghotmeh – Architecture, Fotó: Iwan Baan, Forrás: Serpentine

a párbeszéd elindításának a lehetősége. Nagyon más úgy gondolni egy épület kialakítására, hogy lehatárolunk valamit vagy védelmet nyújtó páncélt képezzünk, mint úgy, hogy az épület összeköt, kapcsolatokat és viszonyrendszereket hoz létre. Ha például a Hermès számára tervezett manufaktúránkra gondolok, a funkcióját tekintve ipari létesítményről van szó. Azt akartuk, hogy ez az épület a helyi természettel való összekapcsolódás lehetőségéről és a kézművességről szóljon attól függetlenül, hogy a mai ipari csarnokok általában egyszerű fémdobozok, amelyek fittyet hánynak a környezetükre. Mi az épület környezetében rejlő lehetőséget aknáztuk ki, hol az udvarokon keresztül a természet az építészet szerves részévé vált. Így a kialakított terek jó irányba formálhatják a viselkedésünket és a kapcsolatainkat. Bár nem mentjük meg a világot, de az ilyen terek képesek rá, hogy harmonikusabbá tegyék az életünket.

Ez a kapcsolatteremtés a legintimebb léptékben is működik. A londoni Serpentine Pavilonodnál például az üres pázsitból indultál ki. Lenyűgöző volt, ahogy az egész teret az ételmegosztás, a közös étkezés mélyen emberi, intim és univerzális élményére fűzted fel. Érdekes, hogy ezt említed, mert valóban a legintimebb pillanathoz, a saját testünkből és alapvető emberi szükségletünkből, a táplálkozásból indultam ki. Nincs ennél alapvetőbb, de egyben kifinomultabb dolog sem, hiszen arról szól, hogyan kapcsolódunk a Földhöz és egymáshoz. Beatriz Colomina építészettörténész és teoretikus írt egy remek esszét a pavilon katalógusába, amelyben megjegyezte: az egy asztalnál való étkezés valójában a baktériumok megosztásáról szól. Arról a tényről, hogy mi magunk is baktériumokból állunk, a természet részei vagyunk. Az egy asztalhoz ülés feloldja az egyének közötti határokat.

A pavilonnal nem látványos, grandiózus objektumot akartam létrehozni, ami a Serpentine korábbi történetére jellemző volt. Számomra a „látványosság” magában a belső élményben rejlett: abban az intimitásban, ahogy leülünk egy hosszú asztalhoz, és egy pillanatra csendben vagyunk együtt. A tető bordázata, a „csontváz”, amely körülvesz minket, azt a célt szolgálja, hogy az építészetet ne statikus tárgyként, hanem közös, nyitott tapasztalatként éljük meg.

Te magad „a jövő régészetének” (Archaeology of the Future) hívod a munkamódszeredet. A kutatásomban én az építész egyfajta „hiány kurátoraként” definiálom, aki kiválasztja, milyen láthatatlan történeteket emeljen be a térbe. Te hogyan látod az építész narratív, történetmesélő szerepét?

Pontosan ezért használom a jövő régészete kifejezést, mert úgy érzem, az építészeti folyamat párhuzamba állítható a régészével. Amikor ásni kezdesz, és feltárod a helyszín nyomait, egy új valóság kezd felépülni. Régészként sem tudod a teljes objektív valóságot visszaépíteni; inkább összekapcsolod a talált töredékeket a történelemmel, és ebből épül fel a történet. Építészként is ez a feladatunk: megérteni a helyszínt, a meglévő nyomokat, és ezekből szöni egy új narratívát. Ez a tervezési folyamat nem lineáris. Ez emlékek, ötletek és tudás hálózata, amely a rétegződés során épületté, projekté válik. Mi, építészek, csak megteremtjük a keretet az élethez, a díszlet ahhoz, hogy a dolgok megtörténhessenek. A történet pedig folyamatosan fejlődik tovább azokkal az emberekkel, akik használják, és belakják az általunk létrehozott tereket, kreativitásukkal néha meglepetéseket is okozva az építésznek.

IRODALOM / REFERENCES

[1] Schuppli, Susan: *Material Witness: Media, Forensics, Evidence*, MIT Press, 2020.

[2] Probstner, Petra: „A hiány emlékműve: Az eltűnés, az emlékezet és a város átalakulásának története az 52-es mólónál”, *Utóirat: a Régi-Új Magyar Építőművészet melléklete*, Vol 26, No 1 (2026), pp 57-59.